

УДК 37.034

О. Г. Литвиненко

АКТИВНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛЯРІВ

На сучасному етапі розвитку особливе місце у розв'язанні проблеми формування соціальної активності дітей відводиться загальноосвітній школі. Здійснити це можливо за умови безболісного, адекватного входження учня в суспільне життя під керівництвом учителя, який активно включається в навчально-виховний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціальної активності особистості розкривається у працях філософів (В. Андрущенко, Ю. Волков, О. Кирилюк, В. Коган, В. Мовчан, М. Вебер та інших), педагогів, психологів (А. Макаренко, В. Сухомлинський, Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, О. Киричук, А. Мудрик та інші).

Метою та завданням статті є розкрити особливості активності як способу ефективності взаємодії школярів.

В українському педагогічному словнику активність особистості визначається як «здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міру цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні» [1, с. 21].

Педагогічна енциклопедія трактує «активність» як одну із «найважливіших рис: зокрема, здатність змінювати навколишнє середовище у відповідності до власних потреб, поглядів, цілей. Активність проявляється в енергійній, інтенсивній діяльності, навчанні, у суспільному житті, різних видах творчості, спорті, іграх і т.д.» [4].

Активність є самостійною категорією, соціальним явищем, що має специфічні особливості, зокрема властивість особистості школяра, спрямована на активне набуття знань в інтересах суспільства.

З огляду на це, слід зазначити, що соціальна активність розглядається як рушійна сила до діяльності і є складною системою особистості школяра, що включає: ініціативність, ґрунтовність знань, умінь і навичок, що формуються внаслідок цього процесу.

За А. Кирсановим, поняття «активність школяра» характеризується: 1) живою, активною діяльністю, спрямовану на виконання отриманого завдання; 2) виявленням цілеспрямованої уваги до роботи на уроці та в позаурочний час; 3) свідомим, вольовим, цілеспрямованим виконанням розумової та практичної роботи, необхідної для оволодіння знаннями, уміннями та навичками [2].

Учений складовими активності школярів окреслює: наявність зрозумілої для дітей цільової установки, яка сприяє підвищенню дитячої

активності; інтерес до роботи, який зумовлюється цільовою установкою та самим процесом оволодіння новими знаннями та навичками; активна робота учнів над навчальним матеріалом, критичне опрацювання отриманої інформації, опора на отриманий життєвий досвід; організація співробітництва та взаємодопомоги.

Серед рівнів пізнавальної активності педагоги виокремлюють: репродуктивну активність характеризується активністю школярів під дією тільки зовнішнього стимулу (вимоги вчителя, вихователя); пошуково-виконавську активність проявляється у самотійному пошуку школярами найбільш раціональних шляхів вирішення отриманих завдань; творчу активність, як найвищий рівень активності школярів, характеризується не лише активним пошуком, але й оперуванням різними способами вирішення поставлених завдань, у ході виконання яких учні знаходять власні шляхи, котрі відрізняються від загальноприйнятних

Г. Щукіна вказує, що «активність розвивається, супроводжуючи весь процес становлення особистості. Суттєві зміни в активності відображаються на діяльності, а різні зміни, розвиток особистості виражається в стані її активності». Вона виділяє 3 рівні активності: 1) репродуктивно-наслідувальна активність (людина не виявляє інтересу до діяльності, активність проявляється лише під дією зовнішнього стимулу); 2) пошуково-виконавча (у людини виявляється інтерес до діяльності та, отримавши завдання, самотійно його виконує, шукає найбільш раціональні шляхи і засоби розв'язання); 3) творча активність (характеризується не тільки активним пошуком, але і здатністю різними способами розв'язувати поставлене завдання, знаходити нестандартні шляхи) [7].

Наслідком соціальної активності виступає соціалізація як процес і кінцевий результат взаємодії людини з природним, предметним, соціокультурним середовищем, результат виховання громадянина держави, його фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку. Соціальне середовище, в якому формується особистість, треба розуміти не тільки як оточення, але й як систему можливостей, вимог та очікувань, яка виконує конструктивні й диригентські функції щодо цього процесу.

У цьому контексті соціальна активність виступає рушійною силою до діяльності та є складною системою особистості школяра, що включає: ініціативність, ґрунтовність знань, умінь і навичок, що формуються внаслідок цього процесу.

На думку Є. Якуби, соціальну активність є показником підготовленості й готовності особистості до здійснення соціальних функцій, соціальна зрілість є вираженням соціальної активності як якості особистості, її культури» [8, с. 7].

Н. Корицька вважає, що соціальна активність свідчить про досягнення людиною такого рівня інтелектуального, емоційного, та вольового розвитку, коли вона усвідомлює своє місце в житті суспільства

та відповідальність не лише за свої дії, але й за вчинки інших [3, с. 19]. Слід зазначити, що зрілість особистості визначається ступенем залучення особистості до розв'язання таких завдань, які вимагають відповідальної поведінки.

Соціальна активність виявляється у здатності людини змінювати навколишню дійсність у відповідності до особистих потреб, поглядів мети. Разом з тим, в процесі свого розвитку особистість набуває цінностей, форм поведінки, переконань, якостей, які необхідні їй для існування в соціумі, поступово розширюючи свої соціальні якості.

Соціальну активність можна окреслити як складну інтегровану якість особистості, що виявляється в ініціативній, спрямованій, соціально значимій діяльності і готовності діяти в інтересах соціальної спільноти.

Разом з тим, ця якість не є природньою, на її формування спрямовані зусилля вчителів, батьків, спільноти.

М. Монахов [5, с. 10] визначив критерії оцінки соціальних якостей учнів початкових класів:

- товариство – наявність друзів, добровільна участь у колективних заняттях, спортивних іграх, прагнення поділитися своїми радіощами з друзями, безкорислива допомога другу, бажання не підвести свій клас;
- повага до старших – ввічливість, слухняність, надання посильної допомоги вчителям, батькам, дорослим;
- доброта – доброзичливість, турботливе ставлення до молодших, готовність поділитися іграшками, книгами та ін. з товаришами, любов до тварин;
- чесність – щирість, правдивість, звичка не брати без дозволу чужі речі, визнання своїх помилок, виконання обіцянок;
- працелюбність – сумлінне навчання, виконання обов'язків з введення домашнього господарства; активна участь у колективному обслуговуванні, в суспільно корисній праці, інтерес до занять з праці;
- бережливість – охайний зовнішній вигляд, порядок в особистих речах, дбайливе ставлення до шкільного майна;
- дисциплінованість – старанність, дотримання правил поведінки в школі, на вулиці, вдома, в суспільних місцях, виконання вимог колективу класу;
- допитливість – інтерес до всього нового, невідомого, звернення із запитаннями до оточуючих, любов до читання;
- прагнення бути сильним, спритним – дотримання режиму дня та правил особистої гігієни, щоденне виконання ранкової зарядки, інтерес до занять фізкультурою, активна участь у спортивних змаганнях.

Джерелом соціальної активності є ініціативність, вимоги до себе, соціальна відповідальність, старанність.

Успішність формування соціальної активності є відображенням мотивації й виявляється саме в ситуаціях вибору та передбачає наявність ставлення до ровесників, старших, самого себе, оточуючої дійсності;

розвиток у них емоційної сприйнятливості; сформованість моральних, комунікативних почуттів (провини, совісті, сорому, відповідальності, симпатій, прихильності, поваги, вдячності); гуманістичну установку на спілкування; розвинуту емпатію; саморегуляцію емоцій, поведінки у міжособистісних взаєминах. Він характеризує розвиток ціннісно-орієнтаційної свідомості й визначення кола особистісно-значимих цінностей [6, с. 92].

Ініціативність як складова соціальної активності є основою старанності, яка проявляється в здатності індивіда виконувати поставлені завдання на високому рівні відповідно до запропонованих вимог, громадських правил і норм.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки, соціальну активність молодшого школяра слід розглядати як особистісну якість, як певний шлях його ставлення до загальнолюдського, соціального. Вона характеризується мірою прояву сил, можливостей, здібностей школярів у класі та поза його межами, виявляється у суспільно-значущій діяльності, їх ставленні до себе, інших, оточуючого світу.

Перспективи подальших досліджень полягають в теоретичному обґрунтуванні та дослідженні ефективності педагогічних умов формування соціальної активності молодших школярів.

Список використаної літератури

- 1. Гончаренко С.** Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
- 2. Кирсанов А. А.** Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема / А. А. Кирсанов. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1982. – 224 с.
- 3. Корицкая Н. И.** Диалектика зрелости общества и личности при социализме: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филос. наук: спец. 19.00.11 «Социальная философия» / Н. И. Корицкая. – К., 1979. – 19 с.
- 4. Педагогическая энциклопедия** / Ред.: А. И. Каиров, Ф. Н. Петров. – М.: Советская энциклопедия, 1964. – Т.1 – 831 с.
- 5. Приходченко К. І., Литвин Л. Є.** Діагностика у виховному процесі Виховна робота в школі / К. І. Приходченко, Л. Є. Литвин. – 2006. – №7. – С. 2–33.
- 6. Тернопільська В. І.** Соціально-комунікативна культура школярів: шляхи сходження: монографія / В. І. Тернопільська. – Житомир: вид-во ПП «Рута»; 2008. – 300 с.
- 7. Щукина Г. И.** Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г. И. Щукина. – М.: Педагогика, 1988. – 203 с.
- 8. Якуба Е. А.** Понятие социальной активности личности // Социальная активность специалиста: истоки и механизм формирования (социологический анализ) / Е. А. Якуба. – Харьков: Изд-во при ХГУ. Вища школа, 1983. – С. 5–12.

Литвиненко О. Г. Активність як спосіб ефективності взаємодії школярів

У статті розглянуто поняття «активність», «соціальна активність», «активність школяра», «соціалізація», як філософська та педагогічна категорія у сучасній довідковій літературі. Визначено ряд підходів щодо розуміння соціальної активності особистості у філософії, педагогіці, соціології. Узагальнено погляди вчених щодо тлумачення поняття соціальна активність. Доведено, що однією з найголовніших умов розвитку активності молодших школярів виступає суспільно-значуща діяльність, взаємодія індивіда з соціумом, що проявляється у різноманітних видах діяльності, задоволенні соціальних потреб. Соціальна активність розглядається як рушійна сила до діяльності і є складною системою особистості школяра, що включає: ініціативність, ґрунтовність знань, умінь і навичок, що формуються внаслідок цього процесу. Соціальну активність розглянуто як складну інтегровану якість особистості, що виявляється в соціально значимій діяльності і готовності діяти в інтересах соціальної спільності. Стаття розкриває особливості активності як способу ефективності взаємодії школярів.

Ключові слова: активність, соціальна активність, соціальна активність особистості.

Литвиненко О. Г. Активность как способ эффективности взаимодействия школьников

В статье рассмотрено понятие «активность», «социальная активность», «активность школьника», «социализация», как философская и педагогическая категория в современной справочной литературе. Определен ряд подходов к пониманию социальной активности личности в философии, педагогике, социологии. Обобщены взгляды ученых относительно толкования понятия социальная активность. Доказано, что одним из главных условий развития активности младших школьников выступает общественно значимая деятельность, взаимодействие индивида с социумом, что проявляется в различных видах деятельности, удовлетворении социальных потребностей. Социальная активность рассматривается как движущая сила к деятельности и является сложной системой личности школьника, включающий: инициативность, основательность знаний, умений и навыков, которые формируются в результате этого процесса. Социальную активность рассмотрено как сложную интегрированную качество личности, проявляющееся в социально значимой деятельности и готовности действовать в интересах социальной общности. Статья раскрывает особенности активности как способа эффективности взаимодействия школьников.

Ключевые слова: активность, социальная активность, социальная активность личности.

Lytvynenko O. Activity as a Means of Efficiency of Interaction of Students

The article discusses the concept of "activity", "social activities", "activity of the student," "socialization" as a philosophical and pedagogical category in modern reference books. Defined a number of approaches to understanding the social activity of the individual in philosophy, pedagogy, sociology. Summarized the views of scientists on the interpretation of the concept of social activity. Proved that one of the main conditions of activity of primary school children acting socially significant activity, the interaction of the individual with society, manifested in various activities, meet social needs. Social activity is seen as the driving force behind the activities is the complex system of the individual student, including: initiative, sound knowledge and skills that are formed as a result of this process. Social activity can be defined as complex quality integrated personality, manifested in the initiative aimed socially significant activity and readiness to act in the interest of social community. However, this quality is not natural, its formation directed efforts of teachers, parents and community. The article reveals the peculiarities of activity as a means of efficiency of interaction of students. Social activity is found in the human capacity to change their surroundings according to personal needs, attitudes goal. However, in the process of personality development takes values, behaviors, beliefs, qualities that are necessary for it to exist in society, gradually expanding their social skills.

Key words: activity, social activity, social activity of the individual.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.034

О. Ю. Пономарьова

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ**

На сучасному етапі розвитку Україна стала на шлях становлення незалежної демократичної держави, інтеграції до європейської спільноти, що передбачає всебічне утвердження й реалізацію в суспільному та індивідуальному бутті людини загальнолюдських та загальноєвропейських цінностей. Саме тому метою сучасного освітнього процесу виступає не тільки оволодіння навчальними компетенціями з різних предметів, а й виховання громадянина-патріота, духовно й морально зрілої, толерантної особистості, здатної розбудовувати суверенну Україну, забезпечувати поступ нації до світової спільноти.